Manažment plán lokality svetového dedičstva 2013 - 2020

HISTORICKÉ JADRO MESTA BARDEJOV

Manažment plán lokality svetového dedičstva
Historické jadro mesta Bardejov

Spracovateľ:
AINova

Tím spracovateľov:
Lucia Gembešová, Erika Horanská, Jaroslav Kilián, Michal Škrovina, Andrea Urlandová

Spolupráca:
Ľubica Pinčíková, František Gutek, Ľuba Voľanská, Jana Švantnerová

Konzultanti:
Beata Polomová, Alexandra Klimeková

Fotografie:
Helena Bakaljarová, Simona Benetyte, Jonathan Griffin, Erika Horanská, Jaroslav Kilián, Agne Rymkeviciute, Michal Škrovina, Petra Trokanová

Mapové podklady:
Róbert Sekula

Grafická úprava:
Helena Bakaljarová

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Tlač:
AINova

Dokument neprešiel jazykovou úpravou

OBSAH

Príhovor primátora

Príhovor prednostu Mestského úradu

Predslov

Zámer

Úvod

A. CHARAKTERISTIKA LOKALITY A MANAŽMENT PLÁNU

A.1 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O MANAŽMENT PLÁNE 15
A.1.1 Úloha manažment plánu 15
A.1.2 Hlavní partneri pri spracovaní dokumentu 15
A.1.3 Štruktúra plánu, spôsob vypracovania 16

A.2 CHARAKTERISTIKA LOKALITY V NOMINAČNOM SPISE 17
A.2.1 Priebeh zápisu lokality 17
A.2.2 Stručný popis Bardejova ako lokality Svetového dedičstva 20
A.2.3 Integrita lokality 22
A.2.4 Autenticita lokality 24
A.2.5 Popis lokality 24

A.3 ĎALŠIE HODNOTY LOKALITY DEFINOVANÉ V ZÁSADÁCH OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA 27
A.3.1 Urbanisticko-historické hodnoty štruktúr lokality 27
A.3.2 Architektonicko-historické hodnoty objektov v lokalite 28
A.3.3 Umelecko-historické hodnoty objektov v lokalite 30
A.3.4 Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk v lokalite 30

A.4 MANAŽMENT– AKTÉRI A PROBLÉMOVÉ OBLASTI 32
A.4.1 Kontext – svetové dedičstvo v rámci živého rozvíjajúceho sa mesta 32
A.4.2 Aktéri 33
A.4.3 Problémové oblasti 35

B. ANALYTICKÁ ČASŤ MANAŽMENT PLÁNU

B.1 ADMINISTRATÍVNE A TECHNICKE INFORMÁCIE O LOKALITE 38
B.2 STAVEBNO-HISTORICKÝ POPIS LOKALITY 39
B.3 OBNOVA, STAV ZACHOVANIA A VYUŽÍVANIE 44
B.3.1 Lokalita v kontexte mesta 44
B.3.2 Funkčné využitie lokality 45
B.3.3 Urbanistická štruktúra lokality 46
B.3.4 Kľúčové objekty lokality 47
B.3.5 Kvalita realizácie obnovy objektov v lokalite 53
B.3.6 Verejné priestory lokality 54
B.3.7 Kvalita životného prostredia a regenerácia zelene 55
B.3.8 Negatívne faktory ovplyvňujúce lokalitu 57
B.3.9 Sledovanie stavu zachovania lokality 58

B.4 PRÁVNY RÁMEC OCHRANY LOKALITY 59

B.5 DOKUMENTY SÚVISIACE SO ZACHOVANÍM A STAROSTLIVOSŤOU O LOKALITU 62
B.5.1 Územnoplánovacia dokumentácia mesta 62
B.5.2 Zásady ochrany pamiatkového územia 64
B.5.3 Urbanistické a architektonické štúdie 65
B.5.4 Koncepcie a dokumenty pre dopravu 68
B.5.5 Nadradená územnoplánovacia dokumentácia 70
B.5.6 Dokumenty socioekonomického rozvoja 70
B.6 VYUŽITIE LOKALITY PRE KULTÚRNY TURIZMUS 71
B.6.1 Dostupnosť lokality 71
B.6.2 Služby pre návštevníkov 73
B.6.3 Interpretácia a prezentácia lokality 74
B.6.4 Lokalita v kontexte rozvoja cestovného ruchu 77

C. NÁVRHOVÁ ČASŤ MANAŽMENT PLÁNU

C.1 NUTNÉ OPATRENIA – SKRÁTENÝ ZOZNAM 80
C.2 NUTNÉ OPATRENIA – POPIS PROJEKTOV 82
Prioritná oblasť 1: Ochrana lokality 82
Prioritná oblasť 2: Starostlivosť o lokalitu 85
Prioritná oblasť 3: Využívanie a rozvoj lokality 89
Prioritná oblasť 4: Interpretácia a prezentácia kultúrnych hodnôt 99
C.3 MANAŽMENT RIZÍK 105

D. SPÔSOB RIADENIA LOKALITY A REALIZÁCIA MANAŽMENT PLÁNU

D.1 RIADENIE SLOVENSKÝCH LOKALÍT SVETOVÉHO DEDIČSTVA 110
D.2 RIADENIE LOKALITY HISTORICKÉ JADRO MESTA BARDEJOV – MIESTNA RIADIACA SKUPINA 114

E. PRÍLOHY

1. Prieskum názorov verejnosti a vlastníkov a užívateľov historických objektov v lokalite 113
2. Demografická situácia a vzdelanostná štruktúra obyvateľstva mesta Bardejov 137
3. História mesta 139
4. Areál židovských rituálnych stavieb 153
5. Popis lokality – preklad z internetovej stránky UNESCO 163
6. Vykonávacie smernice na implementáciu Dohovoru o Svetovom dedičstve 166
7. Prehľad vybraných dokumentov určujúcich právny rámec ochrany, obnovy a rozvoja lokality 171
8. Obsahová štruktúra monitorovacej správy pre lokalitu UNESCO 174
9. Komisia na koordináciu úloh ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva 176
10. Úlohy medzirezortnej Komisie na koordináciu úloh ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva 178
11. Členovia miestnej Riadiacej skupiny 180
12. Orientačná mapa lokality a schéma širšieho centra 181
13. Kontaktné údaje spracovateľa 183

PRÍHOVOR PRIMÁTORA

Historické jadro Bardejova spolu s komplexom stavieb tvoriacich židovské suburbium bolo zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO na základe rozhodnutia 24. zasadnutia Výboru pre svetové dedičstvo pri UNESCO v austrálskom meste Cairns z 30.11. 2000. Zápisom bola potvrdená výnimočná hodnota Bardejova, ktorú je potrebné chrániť a sprístupňovať, je prejavom spoločne uznávaných hodnôt ľuďmi celého sveta.

Takéto uznanie je pre mesto Bardejov obrovskou poctou.

Dopad nominácie pre naše mesto však možno vnímať vo viacerých rovinách. Výnimočná svetová hodnota a s ňou súvisiace atribúty predstavujú na jednej strane obrovský potenciál pre rozvoj mesta, ktorým sa môže podporiť tvorba prosperujúceho prostredia pre obyvateľov mesta, návštevníkov lokality, kultúrny a ekonomický život. Na druhej strane však existujú názory, že pamiatkovo chránené územie prináša množstvo limitujúcich faktorov a obmedzení, ktoré môžu brzdiť ďalší rozvoj mesta. Na základe informácií, ktoré mám a sú to informácie typu objektívne overiteľných dát, bol dopad nominácie pre naše mesto výrazne pozitívny. Jeho odrazom je potešujúci nárast počtu zahraničných, ako aj domácich návštevníkov mesta v posledných rokoch. Prieskum názorov verejnosti a prieskum názorov vlastníkov a užívateľov objektov v lokalite svetového dedičstva Bardejov uskutočnený v júli a v auguste 2012 v Bardejove tento názor len potvrdil.

Atmosféra a "Genius loci" nášho historického mesta je neopakovateľná a jedinečná a to nehovoríme iba my. Mesto Bardejov sa už tri roky po sebe hrdí titulom najkrajšie mesto na Slovensku.

Obraz mesta je obrazom ľudí, ktorí v ňom žijú, vytvárajú hodnoty, na ktoré nadväzujú ich pokračovatelia. Veď slávna minulosť, unikátny vzhľad historického centra s architektúrou, ktorá písala dejiny umeleckej tvorby na Slovensku, sú pre nás obrovským darom, o ktorý sa usilujeme nielen zodpovedne starať, ale citlivým dotváraním prinášať novú kvalitu. Spájanie minulosti so súčasnosťou, zachovanie a obnova vzácnych klenotov, ktoré nám prenechali naši predkovia, tak znie základný motív súčasného úsilia o záchranu a obnovu historických pamiatok v našom meste.

Verím, že strategický dokument „Manažment plán lokality svetového dedičstva 2013 - 2020 historické jadro mesta Bardejov" prispeje nielen k naplneniu povinnosti, vyplývajúcej z Dohovoru o ochrane kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO, ale vytvorí podmienky na jeho ďalšie zachovanie, slobodné užívanie a zveľaďovanie a poskytne rámec pre účinný manažment lokality svetového dedičstva až do roku 2020.

MUDr. Boris Hanuščak
Primátor mesta Bardejov

PRÍHOVOR PREDNOSTU MESTSKÉHO ÚRADU

Harmonický, dlhodobý udržateľný rozvoj mesta Bardejov je cieľom, ktorý sa dotýka všetkých oblastí života mesta a mestotvorných funkcií. Osobitnú pozornosť si zasluhuje ochrana zdedeného kultúrneho bohatstva. Toto úsilie je nepochybne verejným záujmom presahujúcim svojím významom hranice mesta, regiónu, štátu. Zapísanie historického jadra mesta Bardejov na Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO v roku 2000 je toho jasným dôkazom. Je to predovšetkým výzva pre nás, ktorí tu žijeme, naším cieľom je nadväzovať na tradície a dedičstvo nám zverené. Chceme sa na vysokej profesionálnej úrovni starať o hodnoty významné pre celý svet a vytvoriť priaznivú a priateľskú atmosféru pre návštevníkov.

Všetky procesy, ktoré ovplyvňujú úroveň starostlivosti o historické pamiatky Bardejova musia byť riadené komplexne, rešpektujúc záväzky, vyplývajúce z členstva v SKD a z jednotlivých dokumentov o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Pre dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutné spracovať dokumentáciu, prostredníctvom ktorej sa určia základné princípy, pomenujú sa hlavné riziká, ktoré dnes svetové pamiatky v Bardejove ohrozujú, alebo v budúcnosti môžu ohrozovať. Jeho cieľom je pre tieto hrozby navrhnúť smery a opatrenia na nápravu, určenie garantov a zodpovedných ako aj ich financovanie a časový harmonogram realizácie.

Spracovanie Manažment plánu lokality UNESCO Bardejov – historické jadro mesta je významným príspevkom k napĺňaniu týchto potrieb a cieľov. Kontinuálne prebiehajúci proces spoznávania hodnôt jedinečného kultúrneho dedičstva sa stáva základným krokom pre ich ochranu a v spojitosti so zapojením mnohých odborníkov vo všetkých kľúčových odvetviach je dobrou zárukou kvality tohto riadiaceho dokumentu a jeho implementácie.

Aj touto cestou sa chcem všetkým, ktorí prispeli k tvorbe tohto dokumentu poďakovať. Osobitne vyjadrujem uznanie a vďaku za prácu na príprave a vypracovaní plánu členom riadiacej skupiny.

Som presvedčený, že tento dokument bude významným odborným nástrojom pre riadenie procesov ochrany, zachovanie a prezentáciu historického dedičstva v meste Bardejov aj pre ďalšie generácie.

Ing. Juraj Popjak
Prednosta Mestského úradu Bardejov

Predslov

Predkladaný manažment plán lokality Svetového dedičstva *Historické jadro mesta Bardejov* nadväzuje na prvý plán, ktorý bol súčasťou nominačného spisu[1]. Manažment plán má za cieľ prispieť k účinnej ochrane a manažmentu tohto dedičstva svetového významu, jeho zachovaniu pre budúce generácie. Zostavenie plánu je požiadavkou

[1] Nominačný spis predložený na UNESCO, na základe ktorého bola lokalita zapísaná na Zoznam svetového dedičstva. *Nomination Project to Include the Town of Bardejov in the UNESCO World Cultural Heritage List*, kolektív autorov, Bardejov, 2000 (zdroj: http://whc.unesco.org/uploads/nominations/973.pdf)

UNESCO, podľa ktorej má mať každá lokalita na Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva spracovaný príslušný manažment plán.

Lokalita Historické jadro mesta Bardejov má národný i medzinárodný význam. Je súčasťou živého organizmu mesta Bardejov, z čoho vyplývajú osobité výzvy na jej ochranu a rozvoj. Je dôležité, aby sa všetci užívatelia a dotknuté inštitúcie (aktéri), oboznámili s tým, na základe akých hodnôt a kvalít je Bardejov zapísaný na Zoznam svetového dedičstva.

Keďže sa jedná o lokalitu, ktorá je súčasťou mesta[2], je potrebné zabezpečiť efektívnu spoluprácu množstva subjektov (aktérov), ktorých pôsobenie súvisí s lokalitou, a zaručiť rovnováhu medzi ochranou a rozvojom – umožniť ďalší rozvoj mesta za súčasnej ochrany jeho výnimočnej svetovej hodnoty.

Identifikácia kľúčových otázok a výziev, ktorým lokalita čelí, a ktoré môžu mať vplyv na jej budúcnosť, predstavuje významnú časť dokumentu. Je dôležité, aby manažment plán bol pružný a reaktívny, aby umožnil aj určité prispôsobovanie sa počas doby svojej platnosti.

Manažment plán bol spracovaný AINovou v úzkej spolupráci s Mestom Bardejov, Pamiatkovým úradom, odborníkmi z rôznych relevantných oblastí a tiež s členmi Riadiacej skupiny[3], ktorá sa na tento účel vytvorila.

V rôznych štádiách spracovania plánu boli využité aj skúsenosti a vedomosti mnohých aktérov, ktorých pôsobenie súvisí s lokalitou. Niektoré z navrhnutých projektov reflektujú tiež výstupy z Prieskumu názorov verejnosti, vlastníkov a užívateľov objektov v lokalite[4]. Zapojením čo najväčšieho množstva ľudí a inštitúcii sa podčiarkla dôležitosť ich spoluúčasti na ochrane a rozvoji lokality, na základe spoločnej zdieľanej vízie.

Vďaka patrí všetkým, ktorí prispeli k vypracovaniu tohto dokumentu, predovšetkým však partnerom podieľajúcim sa na správe a riadení lokality a jej kultúrneho dedičstva.

---

[2] Lokalita je súčasťou mesta s počtom 33 625 obyvateľov, s rozlohou 72,34 km^2 (7 233,55 ha). Zdroj: Štatistický úrad SR ku dňu 31. 12. 2011. Rozloha lokality je 0,24 km^2 (24 ha), rozloha ochranného pásma je 0,13 km^2 (13 ha). Zdroj: http://whc.unesco.org/en/list/973

[3] Zoznam členov Riadiacej skupiny je uvedený v prílohách tohto dokumentu – časť E

[4] Prieskum je uvedený v prílohách tohto dokumentu – časť E

Zámer

Cieľom plánu manažmentu je poskytnúť taký rámec pre manažment lokality svetového dedičstva Historické jadro mesta Bardejov, ktorý by zachoval jeho výnimočnú svetovú hodnotu.

Plán je strategickým dokumentom, ktorý vytyčuje víziu pre lokalitu svetového dedičstva a stanovuje opatrenia na dosiahnutie tejto vízie.

Vízia, ciele a opatrenia pre lokalitu sa zakladajú aj na informáciách získaných na pracovných stretnutiach Riadiacej skupiny[1], riadených rozhovoroch s významnými aktérmi v lokalite, z Prieskumu názorov verejnosti, vlastníkov a užívateľov objektov v lokalite[2] a z početných konzultácií. Zapojenie veľkého počtu aktérov môže významne prispieť k vytvoreniu spoločenskej podpory, ktorá je potrebná počas realizácie navrhnutých projektov.

Vízia:

Lokalita Svetového dedičstva *Historické jadro mesta Bardejov* je chránená a zveľaďovaná na základe celospoločenského pochopenia svojej výnimočnej svetovej hodnoty, ktorá predstavuje potenciál pre rozvoj mesta, jeho kultúrny a ekonomický život, pre vytvorenie prosperujúceho a hodnotného prostredia pre obyvateľov a návštevníkov lokality.

Jadro manažment plánu je prezentované v častiach B a C. V časti A sú citované oficiálne dokumenty najmä z dielne UNESCO, ICOMOS a Krajského pamiatkového úradu Prešov, vzťahujúce sa ku kritériám zápisu, autenticite, integrite a hodnotám lokality - popis tých znakov lokality, ktoré prispievajú k jej medzinárodnému významu a vďaka ktorým sa lokalita stala súčasťou spoločného dedičstva celého ľudstva.

Návrhová časť dokumentu C vychádza predovšetkým z výsledkov analýz v časti B a definuje opatrenia, ktoré je potrebné prijať v prospech zachovania a rozvíjania hodnôt svetového dedičstva. Opatrenia by mali redukovať možné negatívne zmeny, udržať stav zachovania, prípadne iniciovať pozitívne zmeny.

Manažment plán poskytuje rámec na manažovanie lokality svetového dedičstva do roku 2020.

Plán sa chápe ako „riadenie zmien“, teda nejde o statický dokument, ale proces. Postup realizácie jednolivých projektov by mal byť pravidelne

---

[1] Zoznam členov Riadiacej skupiny je uvedený v prílohách tohto dokumentu – časť E

[2] Prieskum je uvedený v prílohách tohto dokumentu – časť E

monitorovaný a vyhodnocovaný, aby bolo možné v prípade potreby flexibilne reagovať. Predpokladá sa, že činnosti súvisiace s realizáciou manažment plánu budú koordinované Riadiacou skupinou lokality.

Je potrebné, aby členmi Riadiacej skupiny boli subjekty, ktorých posobenie súvisí s ochranou, využívaním a ďalším možným rozvojom lokality. Zapojenie takýchto kľúčových aktérov a tiež získanie podpory širokej verejnosti je nevyhnutné na úspešnú realizáciu plánu.

Úvod

Historické jadro mesta Bardejov bolo 2. decembra 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO na základe rozhodnutia 24. zasadnutia Výboru pre svetové dedičstvo pri UNESCO v austrálskom meste Cairns z 30. novembra 2000 (pod č. 973 na základe kritérií: iii, iv, Rozhodnutie 24COM X.C.1).[1]

Zápis lokality je prejavom uznania spoločných hodnôt ľuďmi celého sveta. V prípade lokality Historické jadro mesta Bardejov tento status uznáva „opevnené mesto Bardejov ako výnimočne dobre zachovaný doklad hospodárskej a sociálnej štruktúry obchodných miest stredovekej strednej Európy, kde pôdorys, stavby a opevnenie Bardejova ilustrujú urbanistický komplex, aký sa v stredoveku vyvinul v strednej Európe na významných bodoch okolo veľkých obchodných trás“.
(www.whc.unesco.org/en/list/973)

UNESCO požaduje, aby každá lokalita Svetového dedičstva mala spracovaný plán manažmentu, ktorý by zaručoval, že osobité kvality, ktoré ho robia významným (t.j. výnimočná svetová hodnota) budú chránené, zachované a zhodnotené. Všeobecne sa odporúča aktualizácia týchto plánov každých päť až šesť rokov.

[1] Oficiálne schválený názov lokality v zápise pod číslom 973 v anglickom jazyku je *Bardejov Town Conservation Reserve*, v slovenskom ekvivalente Mestská pamiatková rezervácia Bardejov, alebo Pamiatková rezervácia mesta Bardejov. Na účely toho dokumentu je používaný názov Historické jadro mesta Bardejov, ktorý sa vyskutuje aktuálnych oficiálnych dokumentoch.